

Ruhiyyə Cəfər qızı HACIYEVAAzərbaycan Dövlət Aqrar Universitetinin doktorantı
Maliyyə və iqtisadi nəzəriyyə kafedrasının baş müəllimi
E-mail: ruhiyya.haciyeva 30160@adau.edu.az**AQRAR İQTİSADİYYATIN KADR TƏMİNATI: PROBLEMLƏRİN HƏLL YOLLARI****Xülasə**

Tədqiqatın məqsədi – Bu gün kənd təsərrüfatı iqtisadiyyatının ciddi kadr problemləri var. Məqalədə bu sənayedə kadrların azalmasının səbəbləri araşdırılır. Həm qlobal, həm də regional səviyyədə urbanizasiya prosesinə bir sıra obyektiv elementlər təsir edir.

Tədqiqatın metodologiyası – Azərbaycanda kənd təsərrüfatı gənclərin ictimai gözləntilərinin dəyişməsi ilə müşayiət olunur. Bununla belə, kənd təsərrüfatının bir sıra sahələrində hələ də ciddi kadr çatışmazlığı var.

Tədqiqatın tətbiqi əhəmiyyəti - Rəqəmsal texnologiyaların, müasir aqrobiotexnologiyaların, avtomatlaşdırmanın və kənd təsərrüfatı sektorunun robotlaşdırılmasının yaranması ilə kənd təsərrüfatı işçilərinin ixtisas və sərişələrinin çəşidi, şübhəsiz ki, artacaqdır.

Tədqiqatın nəticələri - Aqrar ixtisaslı məzunların işlə təmin olunma çətinliklərinə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Ulu Öndərimizin layiqli davamçısı İlham Əliyevin təşəbbüsü sayəsində lazımi diqqət yetirilir.

Tədqiqatın orijinallığı və elmi yeniliyi - kənd təsərrüfatı sənayesinin əmək bazarının təhlili və məzunların uğurlu məşğulluğu ilə bağı problemlərin həllinə yanaşmalarındadır. Azərbaycan Dövlət Aqrar Universitetinin (ADAU) məzunlarının məşğulluğunun əlaqələndirilməsi mövzusu bu məsələnin uğurlu həllinin nümunəsi kimi nəzərə alın bilər.

Açar sözlər: Aqrar-sənaye kompleksi, kənd təsərrüfatı, məşğulluq, rəqəmsal transformasiyası, aqroinformatika, aqrokibernetik.

JEL: O 13**Giriş**

Kənd təsərrüfatı ixtisasının məzunlarının yalnız 30% -i kənd təsərrüfatında karyera qurmağı seçir, baxmayaraq ki, bu, Azərbaycan cəmiyyətinin ən vacib aspektlərindən biridir [1]. Şəhərdə işlə təmin oluna bilən məzunlar kənd yerlərində işləməyə həvəslənmirlər. Gəncləri ölkəyə qaytarmaq və ya cəlb etmək yolu ilə diqqəti kənd təsərrüfatının əsas problemlərinə yönəltmək vacibdir. Hazırda bütün Azərbaycan Respublikasında kənd təsərrüfatı üzrə ali təhsilli məzunların öz şəhərlərinə qayıtması 30-40% arasındadır. Bununla belə, ADAU üçün bu rəqəm əhəmiyyətli dərəcədə yüksəkdir və təxminən 70%-dir. Kənd təsərrüfatı ixtisasının “aqronom” və ya “zootexnik” diplomu ilə bitirmiş şəxsə müasir bir metropol məkanlarda iş tapmaqda son dərəcə çətin olacaq. Azərbaycan Dövlət Aqrar Universiteti yerli kənd təsərrüfatı müəssisələri və qrupları ilə əməkdaşlıq edir və birgə məşğulluqla bağı tədbirlər keçirir. Bu tədbirlər müxtəlif yaşda olan tələbələrə cəlb edir. Məzunlara respublikanın

aqrobiznes müəssisələrinin, müəssisə və təşkilatlarının tələbləri üzrə toplanmış məlumatlar verilir. “Bölüşdürmə” adlandırdığım iş adlanan təklifim, ümumiyyətlə, ADAU-nun Təcrübə və Karyera Mərkəzi tərəfindən həyata keçirilə bilər.

Kənd təsərrüfatı sahələrində kadr təminatının problemləri

Ölkədə baş verən iqtisadi və sosial transformasiyalar əmək bazarına da öz təsirini göstərərək ki, bu da məşğulluq sektorunda gedən proseslərin qeyri müəyyənliyində özünü göstərir. Kənd təsərrüfatı ixtisasının məzunlarının yalnız 30% -i kənd təsərrüfatında karyera qurmağı seçir, baxmayaraq ki, bu, Azərbaycan cəmiyyətinin ən vacib aspektlərindən biridir [1]. Şəhərdə işlə təmin oluna bilən məzunlar kənd yerlərində işləməyə həvəslənmirlər. Kənd təsərrüfatı ilə sıx bağı olan sahələr (mühəndislər, aqronomlar) üzrə ixtisaslaşan məzunlar kənd yerlərində işlə təmin olunmağa daha çox maraq göstərirlər. Ancaq bir çox insanlar bu iş sektorunu tez tərk etməyə və ya kəndə köçməyə həvəsli deyillər. İnsanların kənd yerlərində

işləmək istəməməsinə aşağıdakı amillər təsir göstərir:

- Kənd yerlərində aşağı gəlir səviyyəsi və mənzil imkanları;
- Kənd əməyinin xüsusiyyətləri;
- Kənd yerlərində məhdud sayda mütəxəssis iş yerləri;
- Öz karyera perspektivlərinin aşağı reytingləri;
- Yaşayış üçün rahat yer kimi kəndin aşağı reytingi;
- Sosial qarşılıqlı əlaqənin təşviqi ilə gələcək dövrdəki uşaqların inkişaf ehtiyaclarını ödəmək üçün şəraitin aşağı reytingi;
- Kənd təsərrüfatı sahəsində yarana biləcək risklər və s. [2].

Kənd yerlərində sosial infrastrukturun olmaması, aşağı maaş və əməyin nüfuzunun aşağı olması səbəbindən gənclərin kənd təsərrüfatı ilə məşğul olmaq həvəsi zəifləyir. Şəhərə gənclərin və ixtisaslı kadrların axını yaşayış yerində peşə təhsili və ixtisasartırmanın əlçatmazlığı, kənd təsərrüfatı işlərinin iqlim şəraitindən yüksək asılılığı və əhəmiyyətli maliyyə xərcləri səbəbindən (yaşamaq üçün şəraitin olması, texnologiyaların alınması və s.), bütövlükdə kənd təsərrüfatı sistemini aşkara çıxarır və sarsıdır. Kadr təminatının şəhərə və xarici ölkəyə axınına səbəb olur. Ölkənin kənd təsərrüfatının artımı baxımından bu sektorda 2% artım qeydə alınıb. Fermerlərin kənd təsərrüfatı texnikasına olan tələbatının ödənilməsi məqsədilə 100-dən çox özəl şirkətin üzvü olan 3000 fermerə 8758 baş damazlıq heyvanın satışı və 7260 ədəd kənd təsərrüfatı avadanlığının verilməsi maliyyələşdirilib. 2020-ci ildə 3400-ə yaxın fermer mikrokredit alıb. Kənd təsərrüfatı ixtisasının məzununun ixtisas üzrə və metropol məkanlarda işləmək şansı yoxdur. Kənd təsərrüfatı ixtisasını “aqronom” və ya “zootexnik” diplomu ilə bitirmiş şəxs üçün müasir metropol məkanlarda iş tapmaq son dərəcə çətin olacaq. Nəticədə gənc mütəxəssislər müxtəlif fəaliyyət sahələrində öz məqsədləri üçün axtarış etməyə məcbur olurlar. Bunun nəticəsi kənd təsərrüfatı sənayesində gənc mütəxəssislərin daimi itkisi və universitet səviyyəsində biliklərin deqradasiyasıdır. Bələdiyyə sektorunda aşağıdakı vəzifələr (bağçılıq və landşaft tikintisi, dekorativ bağçılıq və s.); qida emalı, ev baytarlıq təbabəti, və xidmət sektorunda vəzifələr (sağlamlığa xidmət edən və rekreasiya

texnologiyaları, kinologiya və felinologiya, landşaft dizaynı və s.) son illərdə ortaya çıxdı. Lakin, hələ də kənd təsərrüfatı ixtisaslarında bu iş sahəsi üçün peşəkar kadrların hazırlanması planı yoxdur. Kənd təsərrüfatı texnologiyalarına əsaslanan yeni şəhər peşələri üçün peşəkar kadrların kütləvi hazırlığı tələb olunmur [3].

Eyni zamanda, etiraf etməliyik ki, aqrar-sənaye kompleksinin mütəxəssisləri və hazırlayıcı kadrları kifayət qədər elmi və normativ-hüquqi dəstəkdən məhrumdur. Üstəlik, konkret mütəxəssislərə olan tələbatın müəyyənləşdirilməsinə dair illik təhlil aparılmır. Aqrar-sənaye kompleksi üçün mütəxəssislər klasteri proqnozlaşdırıla və ya mürəkkəb modellərdən istifadə etməklə dəyişdirilə bilməz. Kənd yerlərində kənd təsərrüfatı məhsulları ilə sosial infrastrukturun tələbləri sistemli şəkildə əlaqələndirilmir. Təhsilin bütün səviyyələrində biznesin xüsusiyyətləri və s. nəzərə alınmaqla yeni təmas növlərinin inkişafı üçün zəif tənzimləmə bazası mövcuddur. Bütün yuxarıda qeyd olunan amillər aqrar-sənaye sistemi üçün ixtisaslı kadrların adekvat şəkildə artırılmasını çətinləşdirir [3].

Kənd təsərrüfat sektorunu ixtisaslı işçilərlə təmin etmək üçün tədqiqatın məqsədi Azərbaycan Dövlət Aqrar Universitetinin məzunlarının işlə təmin olunması ilə bağlı çoxillik işləri qiymətləndirmək və ümumiləşdirməkdir. Bu əsərin müəllifi olaraq məzunlar arasında sorğu keçirdim, Azərbaycan Dövlət Aqrar Universitetinin məzunlarının iş təcrübələrinə nəzər salaraq, məzunların məşğulluğu və əmək bazarının monitorinqi ilə bağlı məsələləri araşdıraraq müxtəlif alimlərlə müzakirə aparmışam.

Bu tədqiqat məsələsi üzrə universitetin nəzəri və praktiki ekspertizasının yoxlanılması tədqiqat metodologiyalarını təsvir etməyə xidmət edir. Müəllif olaraq ADAU məzunların uğurlu iş tapması problemini həll etmək üçün strategiyaları aşağıdakı kateqoriyalara bölürlər:

- 1) tələbələri sorğu-sual etmək,
- 2) məzunların gələcək karyerasına diqqət yetirmək,
- 3) müəllimlərin işini araşdırmaq,
- 4) məzunlara öz işlərinə dair məsləhətlər vermək, gələcək karyera və əmək bazarını izləmək üçün kənd təsərrüfatı müəssisələrinin rəhbərləri ilə işləmək.

Tədqiqatın orijinallığı müəlliflərin kənd təsərrüfatı sənayesinin əmək bazarının təhlili və

məzunların uğurlu məşğulluğu ilə bağlı problemlərin həllinə yanaşmalarındadır. Tədqiqatın nəticəsi olaraq qeyd edə bilərəm ki, ADAU məzunların məşğulluq həllini tapmaqda dəstək göstərir. Araşdırmaya görə, məzunların ixtisas sahələrində iş təcrübəsinin olmaması onların əmək bazarında qeyri-sabit davranışının əsas səbəblərindən biridir. Bu səbəbdən şirkət tez-tez gənc mütəxəssisi işə götürməkdən imtina edir. Əmək bazarında müəyyən bir peşəyə tələbat onun statusuna təsir göstərir. Digər mühüm cəhət, fikrimizcə, gənclərin kənd təsərrüfatı ixtisasına üstünlük verməsinə ciddi təsir göstərir. Kənd həyat tərzinin və əmək tərzinin inkişaf etməməsi anlayışı elmi araşdırmalarda və ölkəmizin sakinlərinin ictimai rəyində ortaya çıxdı [3,4]. Gələcək haqqında düşünən müasir gənclər keçmişlə bağlı olmaq istəmirlər. Böyük şəhər mühitindən fərqli olaraq, kənd yerlərində bir çox kənd təsərrüfatı istehsal texnologiyası və dolanışq formaları daha yavaş inkişaf edir. Kənd həyatının daha yavaş tempi, ənənələrə bağlılığı və davamlılığı böyük şəhər infrastrukturunun innovasiya və informasiya məkanı dəyərləri ilə toqquşur [4,5].

Kənd təsərrüfatı robotları və avtopilot texnologiyası, süni intellekt və informasiya texnologiyaları, süni aqrobiosenozların inkişafı, gen mühəndisliyi və digər texnoloji irəliləyişlər eyni zamanda sənayedə sürətlə nüfuz qazanır [6]. Ağıllı kənd təsərrüfatı, aqrar-sənaye kompleksində istehsalın avtomatlaşdırılması, şəhər kənd təsərrüfatı, şaquli əkinçilik, resursların qorunması üçün intellektual texnologiyalar, yüksək məhsuldarlıq, kənd təsərrüfatında bir çoxluq, bioiqtisadiyyat kimi mövzular üzrə magistr proqramlarına ehtiyacı müzakirə edə bilərik. Aqroinformatika, aqrokibernetik, GMO-aqronom, şəhər fermeri, kənd təsərrüfatı ekoloqu, sistem biotexnoloqu, enerji auditoru, kənd təsərrüfatında robot sistemləri mühəndisi, yaşayış sistemləri memarı, virtual aqrar mühit memarı, meteoroloq kimi yeni peşələrin təmin edilməsi üçün də yeni peşəkar standartlar tələb olunur. Kənd təsərrüfatı istehsalının rəqəmsal transformasiyası üçün mühəndis və elmi kadrların uğurlu hazırlanması üçün agricus və s. [7].

Aqrar-sənaye kompleksində kənd təsərrüfatının həlli yolları

Aqrar-sənaye kompleksində kənd təsərrüfatı ilə bağlı problemlər iqtisadiyyatın aqrar sektoru ilə

bağlı dövlət siyasətinin səmərəliliyini xeyli aşağı salır və layihələrin faktiki icra sürətini ləngidir [8]. Milli və beynəlxalq ekspertlər iddia edirlər ki, kənd təsərrüfatının həllinin tapılması tək-cəmiyyət əhalisini ərzaq məhsulları ilə təmin etmək funksiyasını deyil, həm də kənd əhalisinin sosial strukturunun ən mürəkkəb funksiyasını və kənd yerlərinin davamlı inkişafı funksiyasını yerinə yetirən aqrar sahənin çoxfunksiyalı olması ideyasını dərk edərək, aqrar təhsilin effektiv inkişafı və dəstəklənməsi risklərinin azaldılmasına kömək edəcək [9,10]. Kənd təsərrüfatı torpaqlarının, kənd təsərrüfatı landşaftlarının və meliorasiyanın münbitliyinin saxlanması və yaxşılaşdırılması, eləcə də, flora və heyvanlar aləminin biomüxtəlifliyinin təhlükəsizliyinin təmin edilməsi kimi mühüm ekoloji rolları da qeyd etmək lazımdır [10]. Aqrar profilin daha da peşəkar yüksəlişi üçün bütün bu səbəblər onun məzunlarını kənd təsərrüfatına cəlb etmək, ruhlandırmaq və işlə təmin etmək üçün səmərəli mexanizmlərin yaradılmasına səbəb olmuşdur [11]. Azərbaycan Respublikasında və onun iqtisadi regionları arasında 45,4 min kvadratkilometr və ya 32,3 min kvadrat kilometr kənd təsərrüfatı fermerlərinin istifadəsindədir. Ölkə əhalisinin 23,6 faizi və ya 912,6 min nəfəri kənd yerlərində yaşayır, burada 59,5 min fiziki şəxs və ya bütün maddəli işçilərin 4,4 faizi çalışır. Ehtiyacılara gəlincə, ölkə özünü təmin edir. “2020-ci ilə qədər və 2030-cu ilə qədər dövr üçün klaster yanaşması əsasında Azərbaycan Respublikasında məhsuldar qüvvələrinin inkişafı və yerləşdirilməsi” Proqramına uyğun olaraq, Azərbaycan Respublikasında aqrar-sənaye kompleksinin uzunmüddətli inkişafı məqsədi iqtisadi artımın maddi əsası kimi respublikada səmərəli kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalının inkişafı və stimullaşdırılmasıdır.

Kənd təsərrüfatı sahələrində aparılan islahatların səmərəliliyi

Azərbaycan Respublikasının kənd təsərrüfatı sənayesi ilə bağlı verilən proqnozların əksəriyyəti hələ də qüvvədədir, digərləri isə əhəmiyyətli düzəliş tələb edir. Biz əvvəlcə kənd təsərrüfatında rəqəmsal texnologiyaların tətbiqinin sürətləndirilməsini müzakirə edirik. Ancaq, bununla bağlı daha çox araşdırma aparılmalıdır.

Cədvəl 1.**Proqnoz hesablamaların nəticələrini göstərir.**

Meyarlar	2012	2015	2020	2030
Əlavə kadr ehtiyacları	40949	42037	47804	56312
Azərbaycan Respublikasında işçi qüvvəsinin ümumi sayı	210945	244167	327425	472598
Azərbaycan iqtisadiyyatının ümumiyyətlə işçilərə ehtiyacı	190229	185941	175695	157575
İşləyən yaşda olan insanlar	4445,3	4671,6	4876,6	5321,6
İqtisadiyyatın ümumi ehtiyacları ilə geniş ixtisaslar kontekstində əmək qabiliyyətli yaşda olan insanların sayı arasında hesablanmış uyğunsuzluq	464379	394106	403241	324886
fərdlər və işçi qüvvəsi	2484462	2527548	2715922	3003462
Əhali üzrə əmək resurslarının bölgüsü:				
Əkinçilik, ovçuluq və meşəçilik təsərrüfatı	200385	202978	209889	221729
Balıqçılıq, balıqçılıq təsərrüfatı	587	592	682	799,5

Cədvəl 2.**Azərbaycan Respublikasının iqtisadiyyatı və işçi qüvvəsi ehtiyacının proqnozlaşdırılan quruluşu.**

Beynəlxalq biznes kontekstində tələb olunan işçilərin ümumi sayı	2012	2015	2020	2030
Əmək ehtiyatlarının bölgüsü aşağıdakı kimidir:				
Balıqçılıq, balıqçılıq təsərrüfatı	514	527	642	800

Cədvəl 3.**Bir çox sahələrdə proqnozlaşdırma və kadrların hazırlanması.**

Göstəricilər		2020	2025	2030
İdarəetmə və iqtisadiyyat	80000	2498	2620	2742
Aqronomluq sahəsi	110200	160	167	174
İnformasiya texnologiyaları və kompüter mühəndisliyi	190201	134	140	146
Traktorçu və avtomobillərin tikintisi	230106	158	166	174

Bu gün ölkənin ən yaxşı universitetlərindən biri olan ADAU, Norveç Tətbiqi Elmlər Universiteti ilə birgə işləyərək “Uzunmüddətli kənd təsərrüfatı təhsilinin öyrənilməsi üzrə akademik təlim” qrant ixtisası Kənd Təsərrüfatı fakültəsinin eksperimental sahələrində, gündəlik (və ya enerji təchizatı) və günəş enerjisi sahəsində həyata keçiriləcək. magistratura və doktorantların tədqiqatları üçün Baytarlıq Təbabəti və Heyvan Mühəndisliyi Fakültəsinin Epizootologiya, Mikrobiologiya və Parazitologiya kafedrasında virus infeksiyalarının aşkarlanması üçün laboratoriya qurğusu və Elisa sistemi mövcuddur. Professorlar, doktorantlar, magistrar və bakalavrlar üçün Ümummilli Lider Heydər Əliyevə həsr olunmuş, müasir aqrar sektor prob-

lemləri, inkişaf dinamikası, kənd təsərrüfatı sektorunun tətbiqləri kimi mövzularda beynəlxalq konfransların keçirilməsi adət halını almışdır. Aqrar biznes sektorunda Tempus təşəbbüsü çərçivəsində yeniliklər şəklində təcrübə mübadiləsi aparılır. ADAU-nun elmi nəşrlərində ən maraqlı məruzələr yer alıb. Müəssisə ildə iki dəfə bakalavr şəhər elmi konfranslarına ev sahibliyi edir. Onlardan biri xarici dildə aparılır. Elmi tədqiqatlar aparan akademiklər və müəllimlər hazırda Azərbaycanda kənd təsərrüfatı elminin səviyyəsini yüksəltmək üçün daha çox çalışırlar. Fundamental müəssisələr hər il hökumətin mütəxəssislərin hazırlanması proqramına daxil olmaq üçün ərizə verirlər. Əmək bazarının təhlili və karyera yönümlü iş kimi həm-

çinin peşəkar konsultasiya təşkil edilir [11]. Azərbaycan Dövlət Aqrar Universitetimiz çox vaxt aşağıdakı vəzifələri yerinə yetirirlər:

- Öz işlərində intellektual, maddi və informasiya resurslarından istifadənin səmərəliliyinin artırılması;
- iqtisadiyyatın innovativ sahələrində qeyri-kommersiya təşkilatları və müəssisələrlə əməkdaşlıq əlaqələrinin qurulması;
- Müsbət münasibətlərdən fəal istifadə edərək tələbələr üçün imkanların yaradılması;
- Tədris prosesinin səmərəliliyinin və keyfiyyətinin yüksəldilməsinə çalışırlar.

Müvafiq kənd təsərrüfatı ixtisasları üzrə ali təhsil üçün Azərbaycan Respublikasının aqrar-sənaye kompleksinin elm və təhsil klasterinin təhsil müəssisələri klaster daxilində fasiləsizliyi təmin edən və tədris vaxtını qısaldan inklüziv çoxsəviyyəli təhsil proqramları hazırlayır. Mərkəz özünün əsas məqsədi olaraq məzunları işlə təmin etmək məqsədilə müxtəlif addımlar atır. Azərbaycan Dövlət Aqrar Universiteti yerli kənd təsərrüfatı müəssisələri və qrupları ilə əməkdaşlıq edir və birgə məşğulluqla bağlı tədbirlər keçirir. Bu tədbirlər müxtəlif yaşda olan tələbələri cəlb edir. Məzunlara respublikanın aqrobiznes müəssisələrinin, müəssisə və təşkilatlarının tələbləri üzrə toplanmış məlumatlar verilir. “Bölüşdürmə” adlandırılmış iş adlanan təklifim, ümumiyyətlə, ADAU-nun Təcrübə və Karyera Mərkəzi tərəfindən həyata keçirilə bilər. Müəssisələr tələbə ərizələrini təqdim edirlər. Universitetimiz daxilində olan təcrübə və karyera mərkəzi məşğulluqdan əlavə məzunların məşğulluğunu da izləyir. Monitoring üçün məzunlarla telefon danışqları, rayonlarımızın kənd təsərrüfatı idarələrinə müraciətlər, müəssisə və təşkilatların kadr xidmətlərindən istifadə olunur. Sorğumun nəticələrinə uyğun olaraq, məzunların faktiki məşğulluğu barədə məlumatları özündə əks etdirən məlumat bazası yaradılır. Nəticə etibarilə, kənd təsərrüfatı təhsilinin nüfuzunu və keyfiyyətini yüksəltmək üçün bütün maraqlı tərəflərlə sosial və biznes əlaqələrini yaxşılaşdırmaq vacibdir. Bunun üçün Azərbaycan Dövlət Aqrar Universiteti lazımı alətlərə malikdir və çalışır:

✓ Kənd və aqrar-sənaye sahələrində əmək bazarının tələbatının tam diaqnostikası və monitorinqi;

✓ kənd təsərrüfatı üzrə təhsil müəssisələrinin və məktəblərin məzunlarının həyat planları və karyera yolları;

✓ təhsil xidmətlərinin və elmi nəticələrin istehlakçıları bazarının tədqiqi;

✓ kənd təsərrüfatı texnologiyaları və əmtəə bazarlarında mövqelər, maraqlı tərəflərlə əlaqələrin inkişafı üçün iş.

✓ ixtisaslaşdırılmış kənd təsərrüfatı sahələrinin inkişafına kömək etmək;

✓ kənd sakinləri arasında müasir kənd təsərrüfatı nailiyyətlərini yaymaq və təbliğ etmək, ilk növbədə uşaqlar, gənclər və böyüklər üçün davamlı təhsilin təşkili, kənd yerlərinin davamlı inkişafı və mədəni ənənələrin qorunub saxlanması.

Bütün bu tədbirlər xərclərin azaldılmasına və məzunların məşğulluq nisbətələrinin artmasına kömək edir ki, bu da kadr sektorunun işçi qüvvəsinin səviyyəsini sabitləşdirir. Ümummillə Liderimizin layiqli davamçısı Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin dediyi kimi Gələcək iqtisadi inkişaf planlarımız, o cümlədən kənd təsərrüfatı sahələri və ümumilikdə iqtisadi və sənaye sahələri üzrə planlarımız işçi qüvvəmizin dəqiq qiymətləndirilməsinə əsaslanmalıdır. Əhali artımı demoqrafik dinamikamızın həqiqətən faydalı tərəfidir. Bu, yaxın gələcəkdə on milyondan çox insana çatacaq. Biz bu böyük üstünlüyü nəzərə alaraq əmək resurslarımızdan səmərəli istifadə etməliyik. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin təşəbbüsü ilə kənd təsərrüfatı sahəsində aparılan islahatlar daha böyük hədəflərə nail olmağa imkan verəcək.

Nəticə

Bunun nəticəsi kənd təsərrüfatı sənayesində gənc mütəxəssislərin daimi itkisi və universitet səviyyəsində biliklərin deqradasiyasıdır. Bələdiyyə sektorunda aşağıdakı vəzifələr (bağçılıq və landşaft tikintisi, dekorativ bağçılıq və s.), qida emalı, ev baytarlıq təbabəti, və xidmət sektorunda vəzifələr (sağlamlığa xidmət edən və rekreasiya texnologiyaları, kinologiya və felinologiya, landşaft dizaynı və s.) son illərdə ortaya çıxdı. Bu inkişafı qeyd etmək vacibdir. Lakin hələ də kənd təsərrüfatı ixtisaslarında bu iş sahəsi üçün peşəkar kadrların hazırlanması planı yoxdur. Kənd təsərrüfatı texnologiyalarına əsaslanan yeni şəhər peşələri üçün peşəkar kadrların kütləvi hazırlığı tələb olunmur. Aqrar-sənaye kompleksi üçün mütəxəssislər klasteri proqnozlaşdırıla və ya mürəkkəb modellərdən istifadə etməklə dəyişdirilə bilməz.

Aqrobiznes sektorunda Tempus təşəbbüsü çərçivəsində yeniliklər şəklində təcrübə mübadiləsi aparılır. ADAU-nun elmi nəşrlərində ən maraqlı məruzələr yer alıb. Müəssisə ildə iki dəfə **bakalavr** şəhər elmi konfranslarına ev sahibliyi edir. Kənd təsərrüfatı təhsilinin nüfuzunu və keyfiyyətini yüksəltmək üçün bütün maraqlı tərəflərlə sosial və biznes əlaqələrini yaxşılaşdırmaq vacibdir. Müvafiq kənd təsərrüfatı ixtisasları üzrə ali təhsil üçün Azərbaycan Respublikasının aqrar-sənaye kompleksinin elm və təhsil klasterinin təhsil müəssisələri klaster daxilində fasiləsizliyi təmin edən və tədris vaxtını qısaldan inklüziv çoxsəviyyəli təhsil proqramları hazırlayır. Mərkəz özünün əsas məqsədi olaraq məzunları işlə təmin etmək məqsədilə müxtəlif addımlar atır. Azərbaycan Dövlət Aqrar Universiteti yerli kənd təsərrüfatı müəssisələri və qrupları ilə əməkdaşlıq edir və birgə məşğulluqla bağlı tədbirlər keçirir.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. Hüseynov M.C., Əmrahov V.T., Qasimov A.M., Həsənov A.F. və Nərimanov N.A., (2016) Aqrar istehsal strukturunun diversifikasiyası; (Gəncə-Qazax iqtisadi rayonunun misalında). – Bakı: Elmin İnkişafı Fondu, 8 səh.;
2. İbrahimov İ.H. (2016) Aqrar sahənin iqtisadiyyatı. (Monoqrafiya). Bakı, 665 səh
3. M.M. Bakhtin, Modern problems of employment of graduates of agricultural and economic universities, *System management*, 4(13), 1-6 (2014) Available at: <http://sisupr.mrsu.ru/2011-4/PDF/11/Nacharkina.pdf>
4. F.T. Nezhmetdinova et al., Employment of graduates of agricultural universities and their careers, *Rural machine operator*, 6, 2-3 (2017)
5. G.G. Sillaste, The influence of the media on the life plans of rural students, *Sociological research*, 12, 95-102 (2004)
6. P.A. Mikheev, Dynamics of life values of rural youth, *Sociological Research*, 1, 91-94 (2005)
7. C. Potter, M. Tilzey, Agricultural multifunctionality, environmental sustainability and the WTO: Resistance or accommodation to the neoliberal project for agriculture? *Geoforum*, 38(6), 1290-1303 (November 2007)
8. G. van Huelenbroeck, G. Durando (eds.), *Multifunctional Agriculture. A New Paradigm for European Agriculture and Rural Development*(Ashgate, Hampshire - Burlington, 2003)
9. S. Barot, V. Allard, A. Cantarel et al., Designing mixtures of varieties for multifunctional agriculture with the help of ecology. A review, *Agron. Sustain. Dev.*, 37, 13 (2017) Available at: <https://doi.org/10.1007/s13593-017-0418-x>
10. N.I. Fedoryaka, The problem of employment of graduates of agricultural universities and ways to solve them at Michurinsky Agrarian University, available at: http://www.mgau.ru/file_article/article_655_622.pdf
11. G.R. Fassakhova, K.I. Sibgatova, I.T. Sabirov, V.V. Sadovaya, L.P. Yatsevich, Pedagogical Potential of the Career Guidance Course “Professional Career Planning” to Form Pupils and Students' Self-determination in the Integrated System “School - Vocational College,” *Review of European Studies*, 7(1), 80-85 (2015)

Рухия Джафар кызы ГАДЖИЕВА

Азербайджанский Государственный Аграрный Университет

С/П Кафедра финансов и экономической теории

Докторант, Азербайджанский Государственный Аграрный Университет

E-mail: ruhiyya.haciyeva 30160@adau.edu.az

КАДРОВОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ АГРАРНОЙ ЭКОНОМИКИ: ПУТИ РЕШЕНИЯ ПРОБЛЕМ

Резюме

Цель исследования—На сегодняшний день аграрная экономика имеет серьезные кадровые проблемы. В статье рассматриваются причины сокращения кадров в данной отрасли. Ряд объективных элементов влияет на процесс урбанизации как на глобальном, так и на региональном уровне.

Методология исследования – сельское хозяйство в Азербайджане сопровождается изменениями социальных ожиданий молодежи. Однако по-прежнему ощущается серьезная нехватка кадров в ряде областей сельского хозяйства.

Прикладная актуальность исследования - С появлением цифровых технологий, современных агробiotехнологий, автоматизации и роботизации аграрного сектора спектр навыков и компетенций работников сельского хозяйства, несомненно, будет увеличиваться.

Результаты исследования - «Благодаря инициативам Ильхама Алиева, достойного последователя нашего великого лидера, Президента Азербайджанской Республики, уделяется должное внимание трудностям трудоустройства выпускников сельскохозяйственных специальностей».

Оригинальность и научная новизна исследования - Заключается в анализе рынка труда сельскохозяйственной отрасли и подходов к решению проблем, связанных с успешным трудоустройством выпускников. Тему координации трудоустройства выпускников Азербайджанского государственного аграрного университета (АГАУ) можно рассматривать как пример успешного решения данного вопроса.

Ключевые слова: АПК, сельское хозяйство, занятость, цифровая трансформация, агроинформатика, агрокибернетика.

Ruhiyya Jafar HAJIYEVA

Azerbaijan State Agrarian University

S / L Department of Finance and Economic Theory

PhD student, Azerbaijan State Agrarian University

E-mail: ruhiyya.haciyeva 30160@adau.edu.az

STAFFING OF THE AGRARIAN ECONOMY: WAYS TO SOLVE PROBLEMS

Summary

The purpose of the study – Today, the agrarian economy has serious personnel problems. The article discusses the reasons for the reduction of personnel in this industry. A number of objective elements influence the process of urbanization both at the global and regional levels.

Research methodology – agriculture in Azerbaijan is accompanied by changes in the social expectations of young people. However, there is still a serious shortage of personnel in a number of areas of agriculture.

Applied relevance of the research - With the advent of digital technologies, modern agrobiotecnologies, automation and robotization of the agricultural sector, the range of skills and competencies of agricultural workers will undoubtedly increase.

The results of the study - "Thanks to the initiatives of Ilham Aliyev, a worthy follower of our great leader, the President of the Republic of Azerbaijan, due attention is paid to the difficulties of finding employment for graduates of agricultural specialties."

Originality and scientific novelty of the research - It consists in the analysis of the labor market of the agricultural industry and approaches to solving problems related to the successful employment of graduates. The topic of coordinating the employment of graduates of the Azerbaijan State Agrarian University (ASAU) can be considered as an example of a successful solution to this issue.

Key words: AIC, agriculture, employment, digital transformation, agroinformatics, agrocybernetics.